

ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ЗАХІД

Ташматов В. А.

Стаття присвячена розгляду одного із видів превентивних поліцейських заходів, а саме проникнення до житла чи іншого володіння особи поліцією. У статті буде встановлено загальне визначення поліцейських заходів в Україні, їх видів. Буде проведено описання видів поліцейських заходів, а також вимоги до їх застосування. Будуть визначені та детально описані такі поняття, як житло, інше володіння особи та проникнення до них. Також будуть розглянуті правові підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи поліцією, як превентивного поліцейського заходу.

Ключові слова: житло, інше володіння особи, поліція, проникнення до житла, злочин.

Статья посвящена рассмотрению одного из видов превентивных полицейских мероприятий, а именно проникновение в жилье или другое владение лица полицией. В статье будет установлено общее определение полицейских мероприятий в Украине, их видов. Будет проведено описание видов полицейских мероприятий, а также требования к их применению. Будут определены и подробно описаны такие понятия, как жилье, другое владение лица и проникновение в них. Также будут рассмотрены правовые основания для проникновения в жилье или другое владение лица полицией, как превентивного полицейского мероприятия.

Ключевые слова: жилье, другое владение лица, полиция, проникновение в жилище, преступление.

The article deals with the same types of preventive police measures, such as entry into a dwelling or other property by police. This article would set a common definition of police activities in Ukraine, their species. There will be a description of the types of police measures and requirements for their use. Will be identified and described in detail such things as housing, other property of a person and penetration to them. This will also address the legal grounds for entry into a dwelling or other property by police as a preventive police action.

Keywords: housing, other property, police entry into a dwelling, a crime.

Актуальність дослідження. На етапі докорінного реформування міліції України у Національну поліцію України на перше місце виходить питання дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина. Саме тому одна з найважливіших функцій держави, це захист прав і свобод особи. Конституція України зазначає, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Обмеження таких прав і свобод можливо лише в передбачених законами України випадках. Поліція України у своїй діяльності вимушена застосовувати поліцейські заходи, що обмежують права людини. Але ці заходи повинні застосовуватися виключно на підставах, передбачених Законом України "Про Національну поліцію".

Мета даної статті - детально розглянути підстави для

проведення такого превентивного поліцейського заходу, як проникнення до житла чи іншого володіння особи.

02.07.2015 Верховною Радою України був прийнятий Закон "Про Національну поліцію". Цим Законом встановлено, що Національна поліція України (далі - поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Завданнями поліції є:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Для виконання поставлених перед поліцією завдань законодавцем було введено поняття поліцейського заходу. Поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним. Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Поліцейські заходи поділяються на превентивні та примусові.

У свою чергу превентивні поліцейські заходи поділяються на такі види:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування.

Ми ж детально розглянемо такий превентивний поліцейський захід, як проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Житло для людини – така ж необхідна природна річ, як одяг та їжа. Споконвіків людина дбає про своє

житло, оберігає його, захищає. Житло є невід'ємною складовою особистого життя людини. Вона має природне право жити так, як бажає, бути захищеною від оприлюднення фактів особистого життя. Але це неможливо без поваги до її житла, де значною частиною проходить це особисте життя, і тому людина має таке ж природне право не тільки на саме житло, а й на недоторканність його. Вислів “мій дім – моя фортеця” найбільш влучно розкриває суть цього феномену. Саме тому міжнародні правові акти декларують право людини на недоторканність її житла. Зокрема, ст. 12 Загальної декларації прав людини, яка прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р., передбачено: “Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла... Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань”.

Аналогічна вимога міститься в ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., який набув чинності для України 23 березня 1976 р.

Стаття 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р., відомої як Європейська конвенція з прав людини (далі – Європейська конвенція), комплексно декларує зазначені права. Зокрема, в ній зазначено: “Кожна людина має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції”.

Статтю 233 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) зазначено, що житло особи – це будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом.

Згідно зі ст. 379 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інші приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них.

Під житлом у житловому праві розуміють не тільки житлові (у тому числі багатоквартирні) будинки і дачі, призначені для постійного проживання, а й відокремлені квартири та інші ізольовані приміщення (наприклад, окремі ізольовані кімнати в квартирах), гуртожитки, будинки-інтернати, спеціальні будинки для громадян похилого віку й інвалідів та ін., що зареєстровані в державних органах як житлові приміщення. В цивільному праві під житлом розуміють перш за все об'єкт права власності та інших речових прав, що має особливий правовий режим.

Житло згідно з положеннями ЦК є поєднуючим поняттям, яке включає в себе житловий будинок, квартиру, садибу, котедж, дачу, розраховані на тривалий строк служби та призначені для проживання. На думку коментаторів ЦК, з точки зору цивільного права не можуть вважатися житлом окремі виробничі приміщення, вагончики, підвали, сараї, гаражі, збірно-розбірні, пересувні, контейнерні та інші підсобні споруди, а також приміщення, призначені для тимчасового (готель, лікарня) або недобровільного (в'язниця) перебування особи.

Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського,

виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Визначення терміну “проникнення” дано свого часу в листі Верховного Суду СРСР від 23 червня 1983 р. № 01-16/31-83. Зокрема, в ньому зазначено, що “проникнення” – це вторгнення в закрите чи незакрите (незамкнене) приміщення або житло, яке здійснюється (без відповідного дозволу) всупереч волі громадян, які проживають, працюють або через інші обставини законно перебувають (або в даний час відсутні) в цьому місці. Воно може здійснюватись як з подоланням перешкод (замків, закритих дверей, вікон, люків та ін.) чи опору людей, так і без цього, наприклад шляхом обману відповідних осіб або з використанням того, що ці особи (особа) залишили приміщення (житло) незакритим, без охорони. “Проникнення” може бути здійснене також за допомогою різних пристроїв (крюків, магнітів, шлангів тощо), коли особа безпосередньо не входить у відповідне приміщення. Аналогічне роз'яснення дано в постанові Пленуму Верховного Суду СРСР від 26 квітня 1984 р. № 2. Зокрема, в цій постанові роз'яснюється, що “проникнення” – це таємне або відкрите вторгнення в приміщення, інше сховище чи житло. Воно може здійснюватись як із подоланням перепон або опору людей, так і без цього. “Проникнення” може бути здійснене також за допомогою пристроїв, коли стороння особа досягає відповідного результату без входження у відповідне приміщення.

Виходячи з міжнародно-правових актів Україна в Конституції закріпила правило, згідно з яким: “Кожна людина має право на житло” (ст. 47), а також: “Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду” (ч. 2 ст. 30). Лише “у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку”.

Ці конституційні норми з точки зору охорони прав і свобод людини мають принципово важливе значення, і тому в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) вони закріплюються як засада судочинства. Зокрема, статтю 13 КПК передбачено недоторканність житла чи іншого володіння особи, що гарантує громадянам недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків передбачених КПК. Ніхто не має права без законної підстави увійти в житло проти волі осіб, які проживають у ньому. Особисте життя громадян охороняється законом.

На жаль, і конституційна норма, і наведені норми КПК дещо відрізняються від формули, передбаченої ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції. Зокрема, в ній зазначено, що “державна не може втручатися у здійснення цього права (тобто права на повагу в даному випадку до житла людини) – інакше ніж згідно із законом та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей”.

Порівняймо наведені норми і побачимо, що Європейська конвенція передбачає значно ширші можливості для

обмеження права особи на недоторканність житла, ніж у національному законодавстві. Не йдеться в ній і про інше володіння особи. Слід звернути увагу на те, що згідно зі ст. 50 Конституції Республіки Польща забезпечується недоторканність житла людини. Обшук квартири, приміщення або транспортного засобу може провадитись лише у випадках, визначених законом, та встановленим ним способом. Тобто Україна, передбачаючи недоторканність не тільки житла, а й іншого володіння особи, встановлює більш широкі права особи, ніж це передбачено Європейською конвенцією, і цим створює для правоохоронних органів більш складні умови діяльності, ніж вони передбачені в країнах Європи. Оскільки Конвенція ратифікована Україною і стала частиною національного законодавства, її розбіжність із Конституцією та іншими Законами України створює відповідну проблему в судочинстві. Суди вимушено зобов'язані, за певних обставин, застосовувати Конвенцію як акт прямої дії.

Перед розглядом зазначеного превентивного заходу необхідно визначитися у яких випадках поліцейський може правомірно проникнути до житла чи іншого володіння особи.

По-перше, за добровільною згодою особи. Законодавство конкретно не вказує, у якій формі має бути викладена добровільна згода особи, яка є володільцем житла. Для уникнення ускладнень в роботі правоохоронних органів, у разі коли особа спочатку надає таку добровільну згоду усно, а потім відмовляється від неї, краще щоб така згода була письмовою.

По-друге, поліцейський має право проникнути до приміщення чи іншого володіння особи за рішенням суду. Такі рішення судом приймаються:

для проведення деяких слідчих дій у кримінальних провадженнях, передбачених кримінальним процесуальним законодавством;

для проведення деяких оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність";

на підставах, зазначених в Законі України "Про виконавче провадження". Цим законом передбачено, що державний виконавець при здійсненні виконавчого провадження має право при виконанні судових рішень безперешкодно входити на земельні ділянки, в жилі та інші приміщення боржників-фізичних осіб, провадити в цих приміщеннях огляд, за необхідності примусово відкривати їх в установленому порядку із залученням працівників поліції, опечатувати ці приміщення, арештовувати, опечатувати та вилучати належне боржникові майно, яке там знаходиться і на яке за законом можна звернути стягнення.

По-третє, під час перевірки дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб. Так Законом України "Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі" передбачено, що до осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, застосовується таке обмеження, як "заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу". Згідно зі ст. 7 цього Закону поліцейські зобов'язані систематично контролювати поведінку зазначених осіб, тобто в будь-який час зобов'язані входити до житла чи до іншого володіння особи, яка перебуває під адміністративним наглядом, з тим щоб з'ясувати, чи є піднаглядний у житлі.

І кожного разу отримувати попередньо рішення суду на проникнення до житла, якщо піднаглядний буде проти цього заперечувати або якщо він там відсутній, навряд чи буде сприяти цілям боротьби зі злочинністю. Ось чому, всупереч конституційній нормі, але у відповідності зі ст. 8 Конвенції, п. 10 ч.1 ст. 31 Закону України "Про Національну поліцію" передбачено, що поліція для виконання покладених на неї обов'язків має право перевірки дотримання обмежень, встановлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом.

Поліція в рамках проведення превентивних заходів може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

Рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій.

Надзвичайна ситуація - це обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

На підставі цієї норми поліцейський має право проникнути до житла чи іншого володіння особи виключно для рятування життя людей та цінного майна, при надзвичайних ситуаціях на території України, види яких затверджені Постановою Кабінету Міністрів України 15 липня 1998 року № 1099 "Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій". Надзвичайні ситуації поділяються на:

1) надзвичайні ситуації техногенного характеру - транспортні аварії (катастрофи), пожежі, неспровоковані вибухи чи їх загроза, аварії з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах;

2) надзвичайні ситуації природного характеру - небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні морські та прісноводні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, зміна стану повітряного басейну, інфекційна захворюваність людей, сільськогосподарських тварин, масове ураження сільськогосподарських рослин хворобами чи шкідниками, зміна стану водних ресурсів та біосфери;

3) надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру, пов'язані з протиправними діями терористичного та антиконституційного спрямування: здійснення або реальна загроза терористичного акту (збройний напад, захоплення і затримання важливих об'єктів, ядерних установок і матеріалів, систем зв'язку та телекомунікацій, напад чи замах на екіпаж повітряного чи морського судна), викрадення (спроба викрадення) чи знищення суден, встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях, викрадення зброї;

4) надзвичайні ситуації воєнного характеру, пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або

звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок руйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, сильнодіючих отруйних речовин, токсичних відходів, транспортних та інженерних комунікацій

Безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину.

Метою переслідування є затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину. Але в цьому сенсі норми Закону "Про Національну поліцію" вступають в протиріччя з нормами КПК.

Законом "Про Національну поліцію" передбачено право поліцейського на переслідування та фактичне затримання особи, яка була запідозрена у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення, передбаченого нормами Особливої частини Кримінального кодексу України, незалежно від санкції статті.

Кримінальне процесуальне право передбачає дещо інше. КПК зазначає, що уповноважена службова особа, в тому числі і поліцейський, має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання лише у виді позбавлення волі. Таким чином КПК фактично не дозволяє поліції затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, за які передбачено такі види покарань як штраф, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, громадські роботи або обмеження волі.

На мою думку, поліцейський має право затримувати будь-яку особу, яка була запідозрена у вчиненні кримінального правопорушення, незалежно від санкції статті. Таку особу необхідно у найкоротший термін (негайно) доставити до найближчого органу досудового розслідування для прийняття процесуального рішення.

При цьому необхідно враховувати, що поліцейський має право підозрювати особу у вчиненні злочину виключно у випадках:

- коли особа безпосередньо вчиняє злочин;
- як що дана особа з прямим умислом вчинила діяння, спрямоване на вчинення злочину, однак не довела його до кінця з причин, що не залежали від її волі;
- коли безпосередньо після вчинення злочину потерпілий або очевидці прямо вказують на особу, яка вчинила даний злочин;
- якщо на тілі чи одязі особи містяться будь-які ознаки, які вказують на те, що дане суспільно небезпечне винне діяння було вчинене саме цією особою;
- якщо сукупність ознак на місці події підтверджують причетність даної особи до вчиненого нею злочину.

Європейське законодавство не вважає проникнення до житла чи іншого володіння особи для затримання осіб, що підозрюються у вчиненні злочину, порушенням їх прав.

Так, Європейський суд не визнав порушення Європейської конвенції в тому, що наділена відповідними повноваженнями поліція увійшла до житла з тим, щоб здійснити арешт особи, яка вчинила злочин (справа "Мюррей проти Сполученого Королівства"). Тобто в таких та аналогічних випадках дії особи, яка проникає в житло чи інше володіння, хоча формально і порушують їх недоторканність, але вони корисні, оскільки зумовлені необхідною обороною або крайньою необхідністю. В такому разі шкода від проникнення в чуже житло чи інше

володіння завжди буде менша, ніж та, що могла виникнути, якщо такого проникнення своєчасно не здійснити.

3. Припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

Припинення полягає в діях поліцейського, спрямованих на зупинення злочинної діяльності, що вже почалася, та на недопущення настанню злочинного результату, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні. При цьому необхідно враховувати, що встановити наявність загрози для життя через закриті двері оселі не завжди можливо. Крім того, на мою думку, цю норму необхідно доповнити після слів "загрожує життю", словами "чи здоров'ю".

Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

Необхідно зазначити, що діючим законодавством України передбачається, що не тільки поліцейські, а й представники деяких інших державних органів мають право на безперешкодне входження без дозволу суду до житла чи іншого володіння особи.

Так статтею 80 Кодексу цивільного захисту України зазначається, що під час гасіння пожежі працівник пожежно-рятувального підрозділу має право на безперешкодний доступ до всіх житлових, виробничих та інших приміщень, а також на застосування будь-яких заходів, спрямованих на рятування населення, запобігання поширенню вогню та ліквідацію пожежі. При цьому матеріальні збитки, пов'язані з пошкодженням майна під час гасіння пожежі, пожежно-рятувальні підрозділи не відшкодовують.

У разі введення в Україні надзвичайного стану у зв'язку з масовими порушеннями громадського порядку компетентні державні органи серед інших додаткових заходів можуть проводити також огляд службових приміщень та житла громадян (ст. 18 Закону від 16 березня 2000 р. № 1550-III "Про правовий режим надзвичайного стану").

Статтею 25 Закону від 25 березня 1992 р. № 2229-XII "Про Службу безпеки України" органам і співробітникам Служби безпеки України надано право виключно при безпосередньому припиненні злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, переслідуванні осіб, що підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України

Посадові особи, залучені до проведення антитерористичної операції, відповідно до ст. 15 Закону від 20 березня 2003 р. № 638-IV "Про боротьбу з тероризмом" мають право входити (проникати) в жилі й інші приміщення, на земельні ділянки, що належать громадянам, під час припинення терористичного акту та при переслідуванні осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року

- Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

5. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

6. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18.02.1992 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

7. Закон України “Про Службу безпеки України” від 25.03.1992 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

8. Закон України “Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі” від 01.12.1994 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

9. Закон України “Про виконавче провадження” від 21.04.1999 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

10. Закон України “Про правовий режим надзвичайного стану” від 16.03.2000 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

11. Закон України “Про боротьбу з тероризмом” від 20.03.2003 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

12. Закон України “Про Національну поліцію” від 02.07.1915 року - Електронний ресурс <http://zakon2.rada.gov.ua/>

13. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року - Електронний ресурс <http://zakon4.rada.gov.ua/>

14. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 04.11.1950 року - Електронний ресурс <http://zakon4.rada.gov.ua/>

15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року - Електронний ресурс <http://zakon4.rada.gov.ua/>

16. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій” № 1099 від 15.07.1998 року - Електронний ресурс <http://zakon4.rada.gov.ua/>

17. Маляренко В.Т. Про недоторканність житла та іншого володіння особи як засаду кримінального судочинства - Електронний ресурс <http://www.scourt.gov.ua/>.

*Ташматов В.А.,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної та вогневої підготовки
ОДУВС*

Надійшла до редакції: 29.12.2015
